

„Szibéria erős angyala”

Elsa Brändström ápolónő életútja

Az I. világháború idején Oroszországban nem létezett rosszabb fogolytábor, mint a nyugat-szibériai „földbarakkok”, mélyen a nedves agyagba vájt barlangok, ezek a sötét és fullasztó „sírok”. „Betegek és egészségesek olyan szorosan feküdtek egymás mellett, hogy a folyosókon a testeken kellett lépkedni”, számolt be rémülten egy svéd vöröskeresztes nővér. „A plafon jégcsapjairól csöpögött a víz, úgyhogy a priccsek mindig nedvesek voltak. Az ételt odatették a betegek mellé. Akinek még volt ereje, evett. A többiek éheztek.”

A megfigyelőt, aki józan tudósításával bestsellert alkotott, *Elsa Brändström*nek hívták. Persze őt nem az irodalmi siker érdekelte, hanem az, hogy változtasson a nyomorúságos körülményeken.

Rettenetesen unalmas táncestek

Egy katonai attasé 1888. március 26-án Szentpéterváron született és Svédországban felnőtt gyermeke fiatal lányként csak ragyogó bálokat és operaestéket, szánkázásokat és bridzseléseket ismert. Amikor hűszéves lett, apja svéd követként visszatért Oroszországba. Mivel anyja meghalt, otthon Elsa vette át a reprezentációs szerepet, politikusokat, diplomatákat, művészeket fogadott.

A magasra nőtt, szőke sörényű és acélos szemű Elsa igen magabiztosan lépett föl. Olyan szabadon nevelték, mint fivéreit, szánkózhatott és fára mászhatott, sőt „a véleményét is elmondhatta, és étkezéskor beszélhetett” – állapították meg irigységgel telve iskolatársai.

A táncestélyeken folytatott sekélyes fecsegés hamarosan unalmassá vált számára. Elsa pontosan megfigyelte az orosz társadalom égbe kiáltó igazságtalanságait. A szentpétervári Szent Miklós Kórházban látta a német hadifoglyokat; később tehervagonokban szállítják majd őket a jeges Szibériába, kabát, sapka és kesztyű nélkül.

Ez a sors intésének tűnt számára: Végre tégy valamit! A diplomatalány segédápolónővé képezte magát, és valamennyi rokona és barátja ellenállása ellenére – ők valamelyik fogoly iránti viszonzatlan szerelmet sejtettek a háttérben – 1915-ben Szibériába utazott.

Nem akart úgy tenni, mint az orosz társadalom némely dámái, akik a részvét fellobbanásában végigsiettek a kórházakon, felszárították a sebesültek izzadságtól nedves homlokát, aztán gyorsan ismét hazamenekültek. Elsa öt évig maradt ott. A Svéd Vöröskereszt hivatalos küldötteként engedélyt szerzett, hogy bemehessen a földbarakkokba, tárgyalásokat folytatott mogorva táborparancsnokokkal, átgondolt javaslatokkal bombázta a hatóságokat.

Rejtély marad, hogy pusztán bátor fellépésével ez a magányos harcos hogyan érhetette el a viszonyok megváltoztatását. Gyakran sikerült neki valamely üresen álló, száraz termékkel bíró kaszárnyába juttatnia a földbarakkok nyomorúságos alakjait. Persze ott éppúgy nem volt gyógyszer és kötszer, az ágyak mellől hiányzott a kép-

zett személyzet. Az orvosok nem ritkán a zsebkésükkel operáltak, a diftériás betegek a fertőzésveszély ellenére a többi páciens között feküdtek, szalmazsákon és faállványokon.

Elsa Brändström az ügyben kínosan érintett orosz tábornokokkal masírozott keresztül a barakkokon, könnyörtelenül kérdezett, feljegyzéseket készített. És lám, sokszor már a következő napon hirtelen klórmésszel tisztították a latrinákat, felsöpörték a konyhákat és a folyosókat, külön osztályt hoztak létre a súlyos betegeknek. A krasznójarszki táborban, ahol addig öt páciens közül négy meghalt, 18%-ra süllyedt a halálozási arány.

Nem ritkán persze belebotlott brutális cinikusokba is, akik számára teljesen közömbös volt a foglyok sorsa. Egyszer egy ilyen orosz tábornok ült vele szemben, vigyorogva megvonta a vállát, és azt mondta: „Mit akar, Madame? C’est la guerre! Ez a háború.” Ekkor Elsát előntötte a méreg, öklével az asztalra csapott, és úgy kiáltotta: „Ez nem a háború, tábornok úr, ez disznóság!”

„Angyal” nem akart lenni

Elsa Brändström és barátnői rávették a Vöröskeresztet, hogy Németországban, Ausztriában és Svédországban meleg alsóneműt, takarókat és pénzt gyűjtsenek a foglyok számára. Hamarosan be tudtak rendezni egy kis speciális kórházat. A transzszibériai vasútvonal mentén jól képzett segítőkkel ellátott támaszpontok hosszú láncolata jött létre. Elsa gondosan ügyelt arra, hogy ne csupán a szükség egyik vagy másik gyűjtőpontján szervezzen meg gyors segélyakciókat, amelyeknek a hatása aztán egyik napról másikra ellobban.

Amilyen parancsolóan tudott fellépni parancsnokokkal és tábornokokkal szemben, olyan jóságosan fordult a betegek és haldoklók felé. „Ha belépett a szobába, az olyan volt, mintha valaki gyertyát gyújtott volna”, emlékezett vissza az egyik fogoly. Persze ez a szentimentalizmustól mentes harcos pestisként gyűlölte a neki ajánlékozott megtisztelő címet: „Szibéria angyala”. Nem romantikus hangulatot akart kelteni, hanem jobb életfeltételeket akart teremteni.

Nem ismerte a fertőzéstől való félelmet. Hamarosan megbetegedett flekktífuszban, és csaknem meg is halt,

„Sorra múltak el a napok, amikor egyetlen csepp vizünk sem volt. A súlyos betegek végső erejükkel vonszolták ki magukat, hogy hóval oltsák égető szomjukat. A kozákok verték, vagy visszahajtották őket a barakkokba. A hóolvadás idején betegeket és egészségeseket egyaránt lehetett látni, amint möhön itták azt a vizet, amely az emberi ürületektől sárgán, a latrinák felől folyt.

A halottakat halomba rakták. Ugyanaz a kocsi, amely a halottakat a tömegsírhoz vitte, visszafelé a húst hozta a konyhára.”

Elsa Brändström:
Hadifoglyok között Oroszországban és Szibériában

mivel először nem akadt olyan kórház, amely fölvette volna az örökké figyelmeztető, kellemetlen nőt. Majd ismét otthon élve, Svédországban megjelentette könyvét, és nyilvánosságra hozta a háború után Szibériában maradt több mint 150 000 hadifogoly nyomorúságos sorsát: éhezés, megfagyott testrészek, siralmas halál.

A nációk felfigyeltek az emberek által isteníttet, a képek könyvek szöke germán nőjére emlékeztető *Elsa Brändström*re, aki 1929-ben hozzáment *Robert Ulich* drezdai pedagógiaprofesszorhoz, és megszerezte a német állampolgárságot. Hitler személyesen kérte, hogy látogassa meg őt hivatalában. Elsa állítólag távirattal válaszolt, amelyben egyetlen szó állt: „Nem.”

Férjével kivándorolt Amerikába, ahol menekülteknek segített, kezeseket, lakást vagy munkát szerzett nekik. Mindketten világpolgárok voltak, elegük volt a

nációk gyengeelméjű fajelméletéből és a másként gondolkodókkal szembeni terrorjukból.

Hogy az emigránsoknak megszerezze az első munkalehetőséget, *Elsa Brändström* a massachusettsi Cambridge-ben – ahol férje vendégprofesszori állást kapott a Harvard Egyetemen – kávézóval egybekötött ajándékboltot nyitott, és pincérként meg konyhalányként tette hasznossá magát az üzletben. Amikor véget ért a II. világháború, ismét rögtön bevetette bevált tehetségét, és megszervezte az első élelmiszercsomagokat az éhező németeknek.

Negyvenkilenc évesen, 1948. március 4-én halt meg, rákban.

Christian Feldmann

Forrás: Kirche In, 2015/4

Önrendelkező női élet Nicaraguában

„Ma jobb életet élek. Ha korábban megszólított valaki, elfordultam. Most már nem szégyellem magam. Tanultam. Először írni olvasni. Aztán az elmúlt év decemberében még le is érettségiztem.” *Maria Isabell Muñoz* egyike a *Fundación entre Mujeres* (FEM: Nők egymás között Alapítvány) nőszervezet alapítóinak *Los Llanos*ban. Ez a kis falu, amely az *Esteli* nevű kisváros közelében található Nicaragua felföldjén, megváltozott 1995 azon napja óta, amelyen a nőszervezet elkezdett itt dolgozni.

„Kezdetben csak tizenketten voltunk. De egyre növekedtünk. Sok nő írástudatlan volt. A legtöbben erőszakot szenvedtek el. Az én falumban már több 300 nő tagja a szervezetnek. Szinte minden házban van olyan nő, aki valamilyen kapcsolatban áll a FEM-mel.” Amikor *Maria Isabell* szervezett nőkről beszél, akkor olyan nőkre gondol, akik saját parcellájukon folytatnak mezőgazdasági munkát, tanulókörökben pótolják elmaradt iskolai tanulmányaikat, mindent megtanulnak a biológiai földművelésről, egészségügyi kérdésekről cserélnek eszmét és tájékoznak jogaikról. A szervezet arra bátorítja őket, hogy szabjanak határokat, és kérdőjelezzék meg a rájuk osztott szerepképeket – ami elengedhetetlen egy olyan országban, mint Nicaragua, ahol a macsó szemlélet mindenütt jelen van. „Amikor az első találkozó után hazajöttem, tudtam, hogy problémák várnak rám. Más nőknél ha-

sonló volt a helyzet. A férfiak hozzáállása csak akkor változott meg, amikor fölismerték az előnyöket, amikor látták, hogy hozzájárulunk a családi jövedelemhez”, tájékoztat *Maria Isabell*.

„Hajnali négy óraker kelek föl, és tüzet rakok. Aztán a kukoricadarálóhoz megyek, és tortillákat készítek a család számára. Fél hétkor indulok a földekre”. *Maria Isabell* hétköznapijai változatlanul kemények, de a korábbiaktól eltérően ma önállóan dolgozik a maga kávéültetvényén. A FEM által kapott egy darab földet. „Negyven zsák volt a legutóbbi termés. Ez kevés. A rozsdagomba-fertőzés okozta. Az egészet újra kell telepíteni.” A megváltozott éghajlat is gondot okoz számára: egyre később, és ráadásul heves viharokkal érkezik az esős évszak. „Határozottan melegebb lett”, helyesel anyjának *Angeles Belmalin*. Az ifjú hölgy az erdőirtásokat tartja a szárazság egyik fő okának.

A 22 éves *Angeles Belmalin* okleveles mezőgazdasági szakértő, a *Fundación entre Mujeres* második nemzedékének tagja. A FEM ösztöndíjának köszönhetően tanulmányokat folytathatott, és az ökológiai gazdálkodásra szakosodott. Organikus komposzttal és mélyebb szántással végzett kísérleteivel máris sikereket ért el egy kisebb földdarabon. „Apám azt gondolta: Ebből sosem lesz semmi. Erősen csodálkozott, amikor később bemutattam neki a kukoricacsöveket.” Még ha nem lesz is

könnyű, a faluban látja a jövőjét: „Szeretném továbbadni tudásomat az asszonyoknak. Támogatni tudom őket abban, hogy még hatékonyabban működjenek együtt.” *Maria Isabell* figyelmesen hallgatja a lányát; tudja, hogy *Angeles Belmalin* része a FEM új fejezetének *Los Llanos*ban, ebben az egészen különleges nicaraguai faluban.

A *Fundación entre Mujeres* arra az átfogó jellegű kezdeményezésre épít, amely összekapcsolja a gazdasági változásokat és az oktatást. A cél az, hogy tartósan javítsanak a nők jövőjén azáltal, hogy földhöz, termelőeszközökhöz és bevételhez juttatják őket. Időközben a FEM már 17 faluban, kerekén 2000 nőhöz jutott el. Közülük 400-an nyolc szövetkezetbe szerveződtek. Kávé, zöldségeket, lekvárt és más termékeket állítanak elő helyi, nemzeti és nemzetközi piacokra, valamint saját szükségletükre.

Veronika Pernsteiner és *Anna Rosenberger*, a FEM-et támogató ausztriai Katolikus Nőmozgalom (*Katholische Frauenbewegung*) helyettes vezetői nemrég meglátogatták a FEM-hez tartozó nőket *Los Llanos*ban, és azt mondják: „Meggyőződhattünk arról, hogy adományaink nagyon sokat segítettek, és változtattak a helyzeten.”

További információk:
 www.teilen.at

Forrás: Kinche In, 2015/3